
priopćenja

Krešimir Čvrljak

SUSTAVNI PREGLED FILOZOFSKOG ŠTIVA »ŽIVOTA« (1919.—1974.)

»Život« je apologija hrvatskog duhovno-znanstvenog pregnuća i hrvatske duhovne kulture.

Loyolini sinovi u Hrvatskoj marili su za budućnost Crkve. Tu svoju lijepu odliku potvrdili su, uz ostalo, i svojom čvrstom odlukom da po završetku prvog svjetskog rata pokrenu glasilo koje je trebalo biti »snažna poluga u pokretu oko rekristijanizacije naroda hrvatskoga«. ¹ Već u listopadu 1919. pojavio se list »Život«. Hrvatski isusovci otvorili su svome glasilu vrata u prostrano polje vjerske kulture da osvijetle, protumače i u skladu s učenjem Crkve iznesu sve ono što bi promišljenim i neumornim radom neprijatelja Crkve moglo Božji puk privesti u moderno poganstvo. »Život« je krenuo utrtim pravcem i Uredništvo je pozdravilo plemeniti rad svoga glasila.

Stalna briga da »Život« ostvari svoju svrhu nije dopuštala da se Uredništvo zadovolji opsegom »Života«: stupanjem u treće godišće, opseg mu se povećao za jednu trećinu.

Među prvim dobrotvorima »Života« našli su se dr Ivan Šarić, sarajevski odvjetnik dr Kosta Premužić, sarajevski kanonik dr Marko Alaupović i tajnik sarajevskog nadbiskupa msgr Karlo Cankar. Veoma podatne ruke prema »Životu« bio je i naš najveći dobrotvor dobre štampe, zagrebački nadbiskup dr Ante Bauer. Krajem prvog godišta »Život« se diči s više od 1500 pretplatnika.

Ispravno je kazati da je djelovanje »Života« u hrvatskom narodu doista apostolsko. »Život« je filozofski manje intoniran negoli neke druge naše revije. Uostalom, Uredništvo »Života« je jasno iznijelo program svoga rada:

¹ »Život«, 1 (1919-1920), br. 1., str. 22.

»... Kadšto će se (tj. »Život«, m. primj.) zabaviti onim filozofskim, literarnim i sociološkim pitanjima, koja zasijecaju u vjersko čudoredno područje...«² Što se tiče suradnje, uz urednika susrećemo cijelo kolo plemenitih ljudi (sedam-naest na okupu).

Iskusnog urednika Miroslava Vanina naslijedio je isto tako iskusni o. Ante Alfirević, bivši urednik »Hrvatske straže«. U njegovo vrijeme list je dobio oblik koji još i danas ima. Dobra poslovna organizacija okupila je nove suradnike. Otada je na stranicama »Života« moguće naći »solidne hrane i višoj inteligenciji prema programu lista.«³ To se osobito postiglo prilozima svjetskih imena kao što su: V. Cathrein, B. Bangha, C. Martindale, E. Wasmann, Schmidt, I. Lindworsky, Valensin, F. Grivec, itd. To je i pospjelo da se broj pretplatnika povisio na 2000.

Svojim oblikom i metodom rada »Život« je odgovarao nekolicini evropskih časopisa, s tom razlikom što su ti časopisi izlazili redovitije i češće zbog povoljnijih materijalnih mogućnosti i prilika.

Isusovci sigurno nisu predvidjeli 27 godina šutnje svoga glasila (1944—1971.). 1919—1944. su godine upornog i neutrudivog rada da bi časopis doista »u svoje vrijeme svojom aktualnošću i svojom objektivnošću zadobio povjerenje mnogih...«⁴ U tom našem modernom društvu otvorilo se novo polje rada za »Život«, ne ispuštajući iz svoga vidokruga dijalog s marksistima, probleme obitelji i mladeži, moralna rješenja na svetopisamskim i dogmatskim temeljima, pitanja iz religiozne i socijalne psihologije. »Život« nije previdio ni sva ona dobra nekršćanskih filozofa. S pravom je Uredništvo »Obnovljenog života« naglasilo da se s ponovnim izlaženjem isusovačke revije ispunjava »stanovita praznina u našoj religioznoj publicistici...«⁵

Ne računajući neke manje značajne bilješke, zatim veliki broj ukratko recenziranih i prikazanih knjiga s našeg područja prikazivanja, pa onda obilno priopćene bibliografije s područja filozofije, koja je stizala u Uredništvo, registriram približno 1250 stranica filozofskog štiva u »Životu«.

Prvi rad filozofskog karaktera na stranicama »Života« napisao je njegov glavni urednik, o. Miroslav Vanino, DI, pod naslovom »Teosofia.«⁶ Autor je sažeto prikazao svu pogubnost te mračne nauke, ličnosti njezinih osnivača i papinu osudu od 18. srpnja 1919.

G. Galović klasičnom metodom iznosi zakon teleologije ili svršnosti u prirodi. Pisac zaokružuje prvi dio svoga dvodijelnog izlaganja: »Ni nakaze, nepravilnosti, krhljivosti, nijesu dokaz proti tome, da u prirodi vlada mudra svršnost, nego je upravo pretpostavljaju.«⁷ U drugom dijelu pisac se oslanja na Aristotelovu nauku o svršnosti u prirodi.⁸

² »Život«, 10 (1929), br. 6., str. 322.

³ Ib., str. 323.

⁴ »Obnovljeni život«, 26 (1971), br. 1., str. 1.

⁵ Ib.

⁶ MIROSLAV VANINO, *Teosofia*, 1 (1919-1920), br. 7., str. 172-174.

⁷ G. GALOVIĆ, *O teleologiji u prirodi*, »Život«, 2 (1920), br. 6., str. 90.

⁸ Ib., str. 99.

Svojim kratkim napisom o Tomi Moru⁹ o. Vanino je želio da u ime svoga časopisa oda priznanje i izrazi poštovanje tom velikom sinu engleskog naroda.

Autor članka »Psihofizički paralelizam«¹⁰ o. dr Franjo Šanc, napominje nam već u uvodnim recima članka da nipošto ne bi bio »otmjern gest« otkloniti odgovor na pitanje psihofizičkog paralelizma.

Profesor u Valkenburgu, Viktor Cathrein, DI, počastio je »Život« svojim prilogom »Naravno pravo u savremenoj pravnoj filozofiji.«¹¹ Za njega je vrlo važna činjenica: pod kojim je sve filozofskim pravcima i utjecajima stajala pravna znanost u 19. stoljeću. Početkom našega stoljeća pojavili su se mnogi pobornici novoga naravnog prava. Cathrein kaže da su trajnijeg značenja bili pokušaji da se osnuje moderno pravo na Kantovoj podlozi.

O. Ante Alfirević želio je analizirati onu duboko u čovjeku usađenu težnju za što većim znanjem i za što širom spoznajom.¹²

Isti pisac priložio je u filozofski fond svoga časopisa rad »Životna snaga Katoličke Crkve«.¹³ Za našu temu važan je drugi dio rada (str. 239—243.). Pisac se pita: u čemu se to ogleda životna snaga Katoličke Crkve? — i odgovara: osim dogmi, Katolička Crkva ima i svoju skolastičku filozofiju. Znanstvena obradba joj seže sve do Platonovih i Aristotelovih vremena. Sustavni radovi sežu u 8. stoljeće. Vrijeme najsnažnijeg cvata je u 13. stoljeću. U 14. i 15. stoljeću nešto jenjava, dok se u 18. stoljeću preporađa.

O. Alfirević je dao kratak presjek kroz problematiku brojnih okultističkih teorija i upoznao širu javnost s onim što Sveta Stolica zabranjuje u tom pogledu.¹⁴

Milan Marjanović je u »Universumu« objavio tri članka pod zajedničkim naslovom »Religija relativnosti«. Na njih se osvrnuo jedan suradnik »Života« s inicijalom P. Jedini odgovor kritičara »Života« na Marjanovićevu promulgaciju nove religije glasi: »M. M. je loš filozof, jer iznosi stvar bez dubljeg pogleda u život, bez ikakvih dokaza; on je pjesnik.«¹⁵

O. Franjo Šanc je poznat po svojim radovima s područja Aristotelove filozofije. Ovaj put je pred nama rad pod naslovom »Što je Aristotel znao o pravom Bogu?«¹⁶

Među radovima komemorativnog sadržaja u »Životu« nalazimo članak »Prigodom 300-godišnjice Blaisa Pascala«.¹⁷ Inicijalima potpisani autor (I. K.) pripominje da je teško, smiono i gotovo impertinentno nametnuti se sucem duševnom velikanu Pascalova kova. Manje poznat kao filozof, Pascal je »doveo

⁹ MIROSLAV VANINO, *Toma More*, »Život«, 3 (1922), br. 5., str. 73-77.

¹⁰ FRANJO ŠANC, *Psihofizički paralelizam*, »Život«, 3 (1922), br. 1., str. 4-10

¹¹ VIKTOR CATHREIN, *Naravno pravo u savremenoj pravnoj filozofiji*, »Život«, 4 (1923), br. 3., str. 160-167.

¹² ANTE ALFIREVIĆ, *Za beskonačnom istinom*, »Život«, 4 (1923), br. 3., str. 168-182.

¹³ ANTE ALFIREVIĆ, *Životna snaga Katoličke crkve*, »Život«, 4 (1923), br. 4., str. 231-246.

¹⁴ ANTE ALFIREVIĆ, *Spiritizam i Katolička crkva*, »Život«, 4 (1923), br. 5., str. 278-283.

¹⁵ P., *Milan Marjanović, 'Religija relativnosti'*, »Život«, 4 (1923), br. 6., str. 374.

¹⁶ FRANJO ŠANC, *Što je Aristotel znao o pravom Bogu?*, »Život«, 4 (1923), br. 1., str. 25-32

¹⁷ I. K. *Prigodom 300-godišnjice Blaisa Pascala*, »Život«, 4 (1923), br. 2., str. 103-110.

znanost u kratko vrijeme pred prag istina, koje bi ona inače još stoljećima tražila po raznim stranputicama¹⁸. Pascal nije nepoznat u filozofiji. Budući da je umro u svojoj muževnoj dobi, ostavio je iza sebe velik broj neobjavljenih bilježaka. Te misli objavili su poslije Pascalove smrti njegovi prijatelji P. Nicole i A. Arnauld.

Vrlo dobro je obrađen rad autora s potpisanim inicijalom P. s područja metapsihizma i okultnih znanosti. Autor nam je iznio što o svemu tome kaže najviša znanstvena ustanova u Francuskoj — Sorbona. P. je završio svoje izlaganje praktičnim zaključkom: »Dokle god ne budu znanosti slobodne ruke, da posegne prema ovdje navedenim uvjetima, znanost ima pravo da sa skepsom govori o okultnim silama i moćima.«¹⁹

Izjava njemačkog materijalističkog filozofa Ludwiga Büchnera da životinje imaju razum navela je Urbana Taliju da u »Životu« poda ispravno tumačenje.²⁰

Članak »Freudizam«²¹ spada među prve obavijesti s tog područja kod nas. Izišao je iz ruke nepotpisanog autora. Pisac je ponajprije želio istaknuti popularnost i prodor nove nauke s područja psihologije. Pojavili su se brojni časopisi, organizirali kongresi i pokrenuli tečajevi. Nova nauka uprla je sve snage da ispremeta svu dotadašnju psihologiju i psihijatriju, pedagogiju, vjerske pojmove i Objavu. Već u samim počecima širenja psihoanalize, ustali su protiv nje brojni znanstveni autoriteti širom svijeta.

Nepotpisani autor donio je lijep ogled o pogubnosti spiritizma po zdravlje.²² Autor navodi devet uglednih svjetskih imena, koja upozoravaju do kakvih sve psihičkih oboljenja dovodi spiritizam.

»Život« je donio osvrt na knjigu našeg poznatog volunтарыstički usmjerenog filozofa i pisca, prof dra Alberta Bazale pod naslovom »Tajanstvene pojave«. Osvrt se nalazi u rubrici »Fiat lux«, bez autorova potpisa.²³ Prof. Bazala je izvoran svojom metodom u istraživanju tajanstvenih pojava: utvrditi pojave, ali ne istražiti teoretski dio tih pojava, tj. bez spekulativnih, odnosno mističnih pretpostavki. Međutim, sam Bazala se ne drži postavljenih načela. Zbog toga možemo mirne duše reći da prof. Bazala nije unio mnogo svjetla na polju okultističkih znanosti.

O. A. Alfrević je smatrao potrebnim da napiše nešto o Husserlovoj fenomenologiji.²⁴ Ponajprije je iznio ocjenu nekih filozofa o fenomenologiji. Husserl je bio učenik Fr. Brentana. U svojoj filozofiji poveo se za praškim svećenikom Bernardom Bolzanom. U kritičkom dijelu sastavka autor je prikazao korist fenomenologije.

Od istog autora potječe napis s temom »Hegelizam u Italiji«.²⁵ Šestorica talijanskih filozofa predstavljaju hegelizam u Italiji. To su: Domenico Mazzoni, G. G. Passarini, A. Vera, P. Ceretti, A. Camillo, De Meis i B. Spaventa. Nisu

¹⁸ Ib. str. 104.

¹⁹ P., *Metapsihizam i okultne znanosti*, 6 (1925), br. 1., str. 24.

²⁰ U. TALIIJA, *Imaju li životinje razum?*, »Život«, 6 (1925), br. 2., str. 103-105.

²¹ *Freudizam*, »Život«, 6 (1925), br. 3., str. 147-154.

²² *Kako spiritizam škodi zdravlju?*, »Život«, 6 (1925), br. 3., str. 152-154.

²³ *Tajanstvene pojave*, »Život«, 6 (1925), br. 4., str. 232-234.

²⁴ ANTE ALFIREVIĆ, *Fenomenologija*, 6 (1925), br. 4., str. 240-248.

²⁵ ANTE ALFIREVIĆ, *Hegelizam u Italiji*, »Život«, 6 (1925), br. 5., str. 257-262.

to bili onako snažni i utjecajni filozofski umovi kakve susrećemo na tlu Njemačke ili Francuske. Snažnijim misaonim sklopom od njih se izdvajaju Benedetto Croce i G. Gentile.

Izvornošću, snagom prikazivanja i razglabanja pariški profesor H. Bergson je vodeći francuski, a u znatnoj mjeri i evropski mislilac na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. O. Alfirević ga je lijepo predstavio u 6. broju 1925. godine »Života«. ²⁶ Bergson se filozofskoj javnosti predstavio svojim sustavnim intuicionizmom. U razmaku od 18 godina napisao je svojih pet životnih djela. ²⁷ U kritičkom osvrtu autor je posebno naglasio Bergsonovu filozofiju rada, koja je ljude povratila metafizici, nakon što ju je Kant diskreditirao.

U istom broju »Života« imamo kritički osvrt autora s potpisanim inicijalom S. To je zapravo odgovor na predavanje freiburškog profesora A. Hochea na 88. kongresu Društva njemačkih prirodoslovaca u Innsbrucku. Predavanje se uglavnom kreće oko teme: fenomenologija čovjekova bitka. ²⁸

Nepotpisani autor objavio je u »Životu« osvrt na prvu grupu novokantovaca. ²⁹ To je marburška škola. Glavni su joj predstavnici: H. Cohen, P. Natorp i E. Cassirer. Natorpa je naslijedio na marburškoj filozofskoj stolici N. Hartmann. ³⁰ Naš autor je nabrojio još petnaestak pristaša te škole. U kritičkom dijelu sastavka pisac je naglasio priznanje samih pristaša marburške škole, da oni pitanje problema spoznaje rješavaju jednostavno, da upadaju u krajnosti, u panlogizam.

Plodni o. A. Alfirević dao je pregledni osvrt drugog odvojka neokantovaca: badenske ili freiburške škole. ³¹ Drugim osnivačem neokantovske škole smatra se freiburški sveučilišni profesor H. Richert. Prekoračiti Kantovu jednostavnost u spoznajnoj teoriji te na taj način napraviti od Kantove filozofije opće-kulturnu filozofiju — poglavita je briga badenske škole. Po Klimkeu ta se škola razlikuje od marburške u trostrukom pogledu: 1. marburška škola je teorija spoznaje, badenska je kritičko znanje o vrednotama; 2. marburška škola je u vodama racionalizma, badenska u vodama realizma; 3. obje se škole razilaze pred pitanjem: koje su to bitne razlike između povijesnih i prirodoslovnih znanosti? ³²

Uvaženi i priznati profesor psihologije u Kölnu, o. I. Lindworsky, dao je u »Život« na tiskanje svoj govor koji je održao na etnološkom kongresu u Milanu 1925. s temom: »Kauzalno mišljenje i primitivni ljudi«. ³³ Činjenicu kauzalnog mišljenja kod primitivnih ljudi psiholog ponajprije vidi u dovođenju svega u kauzalni odnos.

²⁶ ANTE ALFIREVIĆ, *Bergsonov intuicionizam*, »Život«, 6 (1925), br. 6., str. 321-326.

²⁷ To su: *Essai sur les Donnees immediates de la Conscience* (1889), *Matiere et Memoire* (1896), *Le Rive* (1901), *Introduction a la metaphysique* (1903), *L'Evolution creatrice* (1907).

²⁸ S., *Tijelo i duša*, »Život«, 6 (1925), br. 6., str. 365-373.

²⁹ *Marburška škola*, »Život«, 7 (1926), br. 3., str. 137-146.

³⁰ »Život« je donio osvrt na jedno Hartmannovo predavanje, održano u Zagrebu o temi *O čovjekovu položaju u svemiru i u povijesti*, 25 (1944), br. 3-4., str. 231-232.

³¹ ANTE ALFIREVIĆ, *Badenska škola*, »Život«, 7 (1926), br. 4., str. 200-206

³² *Ib.*, str. 204.

³³ I. LINDWORSKY, *Kauzalno mišljenje i primitivni ljudi*, »Život«, 7 (1926), br. 6., str. 321-326.

O. Alfirević je htio još jednom potvrditi da je u okultizmu, a posebno u spiritizmu, mnogo toga sasvim naravno.³⁴ Postigla su se mnoga razbistravanja i »digla koprena otajnosti s mnogih okultnih pojava«.³⁵

Već desetak godina prije smrti španjolskog filozofa i pjesnika Miguela de Unamuna čitateljstvo »Života« upoznalo se s tim velikim imenom španjolske filozofije i kulture uopće. Autor se nije potpisao.³⁶ Unamuno se dobro upoznao s njemačkom filozofijom, preveo na španjolski Hegela i poznavao što misli zapadni čovjek.

Nepotpisani autor se u kraćem ogledu oborio na lakovjernost onih koji nekritički uzimaju za gotove alarmantne okultističke fenomene.³⁷ Dok, s jedne strane, ti isti intelektualci ponosno tvrde da im ne treba vjere i kršćanstva, s druge strane vjeruju u svašta. Zanimljiva je na kraju primjedba autora da dr Bazala u svojim »Tajanstvenim pojavama« sve prima pod gotov groš.

Za ovim napisom slijedi jedan lijep rad o Jacquesu Maritainu iz pera nepotpisanog autora.³⁸ Za Maritaina se može kazati da je u svoje vrijeme bio predvodnik u filozofskim idejama Francuske. On je uvaženi neotomist. Metafizici je podigao vrijednost. Autor je hvalopojnim riječima završio svoj sastavak o magistralnom francuskom neotomisti: »Umne sposobnosti, metoda u razlaganju, veza s prošlošću i suvremenom filozofijom i životom, originalnost u nastupu omogućuje Maritainu da je sada u Francuskoj najjači predstavnik kršćanske filozofije. On je učitelj mladeg katoličkog pokoljenja; živa filozofija za suvremeni život.«³⁹

O. Franjo Šanc je dao kraći prikaz pozitivizma Augusta Comtea.⁴⁰ U svom prikazu osvrće se na pisanje S. Zimmermanna, Klimkea, Merciera, Euckena, Külpea i drugih prvorazrednih poznavalaca pozitivističke problematike.

Alfirević se kao dobar poznavalac okultizma pozabavio pitanjem »važnijih medija«.⁴¹ Obradio je šest slučajeva koji su dobro poznati u okultističkom svijetu.

Razmišljanje o. Klimkea o stanju suvremene filozofije potaklo je oca Šanca da za »Život« izradi monografiju »Temelj uspjeha i neuspjeha u filozofiji«.⁴² U neuspjehu moderne filozofije autor vidi veliko poniženje za iskonsku ljubav prema mudrosti. Mnogo je zla unio u filozofiju i pozitivizam u svim svojim bojama. Autor se dotakao druge vrste zablude koja se uvukla u filozofiju — konscijencijalizma. Mnogi su upali u akozmički idealizam. Kant je mnogo zbrke napravio svojim sintetičkim apriornim sudovima. Isto tako Bergson i Scheler svojim modernističkim intuicionizmom.

O. Alfirević se podosta ogledao s problematikom okultističkih fenomena. U čitavoj gomili spletenih problema nastojao je uvijek iznaći pravi put, istaći

³⁴ ANTE ALFIREVIĆ, *Okultizam i naravne sile*, »Život«, 8 (1927), br. 1., str. 13-20.

³⁵ *Ib.*, str. 13.

³⁶ *Miguel de Unamuno*, »Život«, 8 (1927), br. 2., str. 86-93.

³⁷ *Okultizam i lakovjernost*, »Život«, 8 (1927), br. 3., str. 168-173.

³⁸ *Jacques Maritain*, »Život«, 8 (1927), br. 3., str. 175-177.

³⁹ *Ib.*, str. 177.

⁴⁰ FRANJO ŠANC, *Pozitivizam — izvor modernih zabluda*, »Život«, 9 (1928), br. 2., str. 74-81.

⁴¹ ANTE ALFIREVIĆ, *Važniji mediji*, »Život«, 9 (1928), br. 2. str. 96-105.

⁴² FRANJO ŠANC, *Temelj uspjeha i neuspjeha u filozofiji*, »Život«, 9 (1928), br. 4., str. 207-214.

istinu, odvučeni različita mišljenja i stupiti u obranu znanosti. Učinio je to i ovaj put.⁴³ Pred njim je zamašan posao: objasniti telepatiju i odrediti njezino pravo pojmovno značenje. Nakon načelnog i stručnog pristupa složenoj problematici okultizma, Alfirević prelazi na pojedine slučajeve iz vlastitog iskustva i istraživanja spomenutih znanstvenika.

Autor s potpisanim inicijalom S. donio je na stranicama »Života« kraći prikaz o mehaničkoj psihologiji.⁴⁴ Pisac je jasan u svom prikazu, ali se previše upustio u pojedinosti i osvjetljavanja bez jačih znanstvenih formulacija i dublje znanstvene obrade. Ni spomena o osnivaču i pristašama te psihologije.

Okultistički kristal je pobudio veliko zanimanje u znanstvenom okultističkom svijetu. Urednik »Života« o. Alfirević kao meritorni poznavalac toga područja želio je upoznati i čitalačku javnost »Života« sa spomenutim fenomenom.⁴⁵ Autor je počeo s razbistravanjem pojma podsvijesti zato jer se kod okultističkog kristala radi o izbijanju besvjesnog u svjesno, o nastajanju pseudohalucinacija i pravih halucinacija u okultističkom kristalu.

U sastavku dra F. Savickog zrcale se zrele misli mislioca koji je sebi postavio zadatak da pred nas izloži prve dodirne točke vjere i filozofije, grčkog intelektualizma i kršćanske gnoze. Do tog spoja je moralo doći da bi kršćanstvo moglo podati vjeri umno opravdanje.⁴⁶

Jedan od dvaju priloga na stranicama »Života« s područja hrvatske filozofske historiografije jest trodijelni rad o. Miroslava Vanina: »Povijest filozofske nastave u isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1638-1773.«⁴⁷ Pisac je vrlo iscrpno prikazao osnutak i rad filozofskih stolica. Vanino navodi plemenito nastojanje i mecenatski duh zagrebačkog kanonika i prepošta zagrebačkog kaptola Nikole Dijaneševića. Prvi profesor zagrebačke filozofije je poznati o. Stjepan Glavač. Juraj Habdelić je rektor. Isusovački general je imenovao Dijaneševića »utemeljiteljem zagrebačke filozofije.«⁴⁸ Dobrotvor isusovačke filozofije je i Petar Vukmanović. Rad na novoosnovanom filozofskom učilištu odvijao se prema nastavnoj osnovi zacrtanoj u »Ratio studiorum«. Aristotelova djela bila su temelj filozofske nastave. U trećem dijelu autor je donio sve statističke podatke do kojih je mogao doći. Spominje osnutak filozofske katedre na riječkoj isusovačkoj gimnaziji. Pisac je isprniji u pogledu navođenja filozofskih djela s isusovačke Akademije. U tom navođenju oslanja se na bibliografa Sommervogela. Posebno se zadržao na filozofskoj baštini poznatog filozofskog pisca i pedagoga o. Kazimira Bedekovića.

Problem kauzalnog principa o. Šanc je posvetio svoju dvodijelnu raspravu.⁴⁹ Pisac promatra problem kauzalnog principa kod različitih filozofskih struja. Mnogo jasnoće i razbistravanja u Humeovu i Kantovu shvaćanju kauzalnog principa unio je naš najplodniji filozofski pisac — dr S. Zimmermann svojom poznatom studijom »Kant i neoskolastika« (Zagreb, 1921).

⁴³ ANTE ALFIREVIĆ, *Telepatija*, »Život«, 9 (1928), br. 5., str. 257-267.

⁴⁴ S., *Mehanička psihologija*, »Život«, 9 (1928), br. 6., str. 344-346.

⁴⁵ ANTE ALFIREVIĆ, *Okultistički kristal*, »Život«, 9 (1928), br. 6., str. 346-351.

⁴⁶ F. SAVICKI, *Kršćanstvo i filozofija u prvom svom dodiru*, »Život«, 10 (1929), br. 2., str. 74-77.

⁴⁷ MIROSLAV VANINO, *Povijest filozofske nastave u isusovačkoj akademiji u Zagrebu 1638-1773.*, »Život«, 10 (1929), br. 2., str. 78-87; II »Život«, 10 (1929), br. 3., str. 142-160; III »Život«, 10 (1929), br. 4., str. 217-223.

⁴⁸ Ib. II, str. 80.

⁴⁹ FRANJO ŠANC, *Problem kauzalnog principa, njegov smisao i njegovo rješenje*, »Život«, 10 (1929), br. 3., str. 134-141.

U drugom dijelu navedene rasprave dr Šanc se potrudio da znanstveno obrazloži »općeniti temelj ili razlog na kojem se osniva prouzrokovanoost ili neprouzrokovanoost bilo kojega bića«. ⁵⁰ Naš pisac zastupa dva puta k rješenju postavljenog problema: 1. promatrati biće bez uzroka; 2. promatrati biće s uzrokom, ispitujući odakle ona razlika. Autor je u istoj raspravi razradio i problem principa dovoljnog razloga. Problem je već bio poznat Aristotelu, kao i starim skolastičarima

Svoj drugi članak o freudizmu o. Alfirević je postavio na drugoj osnovi. ⁵¹ U ovom je, naime, više kritičan, više znanstven. Osim toga, pisac članka došao je do mnogih podataka o položaju i ugledu Freudove analitičke metode u svijetu. Protiv Freuda su ustali američki etnolozi F. Bros i Kroeber, zatim engleski psiholog prof Milinowski, njemački profesor C. Clemen.

Znanost je postigla lijepe rezultate i u pitanju indijskih fakira, pa nas je o. Alfirević htio upoznati s cjelokupnom problematikom. ⁵² Što se tiče najsloženijeg fakirskog umijeća, »zakopavanja u zemlju«, bečki liječnik L. Schrötter pokazao je u svojoj raspravi o čemu se zapravo radi i na taj način skinuo s tog umijeća svu otajnost.

O. Ivan Bock, DI, upoznao nas je u svojoj raspravi s likom sv. Justina. ⁵³ Tertulijan ga je prvi nazvao filozofom. Nakon lutanja u neizvjesnosti mladi Justin se uvjerio da je »kršćanska nauka jedina pouzdana i spasonosna filozofija«. ⁵⁴ Fotije je prosudio njegovu filozofsku baštinu: Justin se nije trsio da govorničkom umjetnošću ukrasi unutrašnju ljepotu svoje filozofije. . . ⁵⁵

Nepotpisani autor donio je na stranicama »Života« kraći prikaz boljševičke filozofije. ⁵⁶ Lenjin joj je udario temelje. Njemu i njegovim sveučilišnim kolegama »nije vrhunac grčke filozofije u platonizmu, nego u materijalističkom Demokritu«. Zato je boljševička Rusija službeno proglasila toga filozofa jedinim državnim filozofom.

U istom broju »Života« nalazimo i napis o filozofu Atenagori iz pera o. I. P. Bocka. ⁵⁷ Pisac napominje da se radi o vrlo anonimnoj ličnosti iz velike crkvene predaje. Neki autori upućuju na to da je Atenagora identičan s onim Atenagorom kome je poganski aleksandrijski filozof Boetije posvetio knjigu »O teškim izrazima kod Platona«. Svi su izgledi također da je Atenagora duže vrijeme bio poganski filozof. Noviji poznavaoци Atenagorine pisane baštine smatraju da Atenagora odaje više filozofa Platonca.

Čitavo jedanaesto godište »Života« u znaku je proslave 1500. obljetnice smrti velikana Katoličke Crkve — sv. Augustina. O. I. Kozelj započeo je svoj prilog u 3. broju zanosnim riječima: »Na važnijim i sudbonosnijim zakretajima povijesnog razvitka ruka Providnosti postavlja velike ličnosti, u kojima se

⁵⁰ FRANJO ŠANC, *Problem kauzalnog principa, njegovo rješenje*, »Život«, 10 (1929), br. 6., str. 337-346.

⁵¹ ANTE ALFIREVIĆ, *Freudova se psihoanaliza ruši*, »Život«, 10 (1929), br. 3., str. 160-163.

⁵² ANTE ALFIREVIĆ, *Umijeće indijskih fakira*, »Život«, 10 (1929), br. 3., str. 167-172.

⁵³ I. P. BOCK, *Sv. Justin 'filozof i mučenik'*, »Život«, 10 (1929), br. 4., str. 193-203.

⁵⁴ *Ib.*, str. 194.

⁵⁵ *Ib.*, str. 195.

⁵⁶ *Boljševizam*, »Život«, 10 (1929), br. 6., str. 347-352.

⁵⁷ I. P. BOCK, *Filozof Atenagora i njegova književna djelatnost*, »Život«, 10 (1929), br. 6., str. 353-360.

latentna snaga ljudske naravi očituje tolikom snagom da poput silnog reflektora rasvjetljuje široke prostore i stoljećima zacrtava putove. U kritičnim časovima niknu one na velikom stablu ljudskog roda kao ponajljepši, upravo čudotvorni cvijet. Čitavo čovječanstvo se njima kao zajedničkim dobrom s pravom diči i ponosi.⁵⁸ Augustin traži od filozofije mirno, hladno i suptilno razglabanje i uspoređivanje apstraktnih, općih pojmova bez subjektivne primjese i stilističkog nakita, koji muti strogu jasnoću i preciznost logičkih dedukcija.⁵⁹

Vrijedan je prilog u dvodijelnom obliku o. I. P. Bocka o psihologiji obraćenja sv. Augustina.⁶⁰ O. Bock je izrekao oštromni sintetički sud o sv. Augustinu: latinski zapad se s pravom ponosi jednim mužem koji sam nadmašuje stotinu velikih talenata.⁶¹

Rezultat misaonog prekanja o. Bocka po Augustinovoј pisanoј baštini jest i članak »Augustin se vraća k praktičnom kršćanstvu«.⁶²

Slijedeći rad o. I. P. Bocka o Augustinu jest njegov sastavak o Augustinu i njegovu odnosu prema Crkvi. Svojim sadržajem taj rad ne zadire i ne spada u naš prikaz.⁶³

Rad o. Ivana Kozelja pod naslovom »Primat ideje«⁶⁴ vrlo me se dojmio svojom misaonom impostacijom, krajnjom stilističkom obradbom i, rekao bih, snažnom proživljenošću. Svakom pažljivijem čitatelju nameće se dojam da je pisac ovoga članka osluhnuo bilo vremena i ljudske povijesti, a osobito u onim njezinim najsudbonosnijim otkucajima. Prvih dvadesetak redaka sadržavaju sintezu čitavog članka. Naš autor se na početku svoga članka okomio na Kantovu spoznajnu kritiku i na sve ono čime je ona urodila. Kant je pripio ljudski duh samo na ono što se moglo vidjeti, opipati, vagnuti i izmjeriti. Pisac se trudi da dokaže kako jedino »svijetli trag ideje i topli dah njezina života... u predmetima privlači naš um«.⁶⁵

Plodni filozofski pisac i profesor dr Vilim Keilbach poslao je u »Život« još za svojih rimskih dana svoj lijepi prilog pod naslovom »Kroz labirinte Platonove nauke«.⁶⁶ Fundamentalna ideja pri pisanju ovog sastavka nesumnjivo je rehabilitacija Platonova ontološkog i spoznajno-kritičkog značaja, Platona kao visokog svjetionika u buri i oluji eleatizma, heraklitizma i sofizma. Nakon kraćeg razlaganja Keilbach sumnja »da li će se ikada moći dati apodiktičan sud o Platonovu pojmu o Bogu, jer je suviše zaodjeven u skroz pjesničko ruho«.⁶⁷ Međutim, sigurno je: »U čitavom poganstvu nećemo naići na tako odmjeren i razmjerno čist pojam o božanstvu kao kod Platona.«⁶⁸

⁵⁸ IVAN KOZELJ, *Jubilej 430-1930*, »Život«, 11 (1930), br. 3., str. 97.

⁵⁹ *Ib.*, str. 101.

⁶⁰ I. P. BOCK, *Psihologija obraćenja sv. Augustina*, »Život«, 11 (1930), br. 3., str. 112-121; *II ib.* br. 4., str. 155-165.

⁶¹ *Ib.* I, str. 113.

⁶² I. P. BOCK, *Augustin se vraća k praktičnom kršćanstvu*, »Život«, 11 (1930), br. 5., str. 232-244.

⁶³ Istog su karaktera radovi oca Bocka u 7. i 8. br.

⁶⁴ IVAN KOZELJ, *Primat ideje*, »Život«, 11 (1930), br. 8., str. 353-359.

⁶⁵ *Ib.*, str. 356.

⁶⁶ VILIM KEILBACH, *Kroz labirinte Platonove nauke*, »Život«, 11 (1930), br. 8., str. 373-380.

⁶⁷ *Ib.*, str. 380.

⁶⁸ *Ib.*, str. 380.

Bock je smatrao da će »Život« odati primjereno priznanje jubilarnom crkvenom naučitelju tek onda ako se kronologijskim redom vrati njegovu životu i djelatnosti.⁶⁹ Pelagijanizam dijeli svečev život na dva dijela.

O. V. Sedej, DI, priložio je svoj prilog proslavi jubilarnog naučitelja. Pisac je svoje pisanje posvetio »Ideološkom dokazu kod sv. Augustina«.⁷⁰ Autor stavlja Augustina uz bok Platonu, Aristotelu i Boetiju: prvi ga prestiže originalnim mišljenjem, drugi kao genijalni sistematičar, a s trećim je jedini učitelj u ranom srednjem vijeku. Međutim, dubinom shvaćanja, izvanrednom plodnošću i puninom misli nadilazi on sve svoje suvremenike. Pisac je podao tumačenje i kritiku ideološkog dokaza kod sv. Augustina.

Franjo Šanc je priložio svoj rad na stranicama »Života« — »Panteizam i vjera obrazovanog svijeta«.⁷¹ Očito je da autor postavlja problem na psihologijskim temeljima. Zahvaća u problem na široj osnovi, obazire se na prisutnost pozitivističkog i darvinističko-materijalističkog utjecaja A. Comtea i E. Haec-kela. Panteističkim postavkama suprotstavlja sigurne postavke kršćanskog nazora. Na kraju se odlučno suprotstavlja tome da panteizam bude religija.

Jedno od najzamašnijih pitanja sigurno je pitanje o podrijetlu i postanku svijeta. To je navelo našeg teološkog i filozofskog pisca o. Šanca da u »Životu« objavi rad »Podrijetlo svijeta prema panteizmu i prema razumu«.⁷² Pet podnaslova članka jasno nam govori o namjeri autora: kritički analizirati panteističke teze o odnosnoj problematici. Najistaknutiji idealistički panteist je G. F. W. Hegel.

Iscrpan je rad dra Drage Čepulića o Diderotu kao preteči ateističko-boljševičke etike.⁷³ Diderot je najljući protivnik svake pozitivne vjere, a posebno kršćanske. Uništio je svoju etiku vlastitim principima i vlastitim riječima, a sve to zato jer je namislio osnovati modernu »etiku bez sankcije i obilježja«.⁷⁴ Dr Čepulić završava svoj ogled: »S ozbiljnom ćemo samilošću i spontanim gnušanjem promatrati kako se taj divlji duh 18. vijeka, odbacivši vjeru kao osnovu svake etike, zapliće u bezizlaznoj mreži vlastitih kontradikcija.«⁷⁵

Znanstvenu katoličku javnost pogodila je vijest o gubitku neutrudivog radnika na polju katoličke znanosti — o Viktora Cathreina. O. Josip Müller je u ime Uredništva i cijele Družbe izrazio zahvalnost Viktoru Cathreinu kao jednom od onih rijetkih pisaca čija se djela nalaze po bibliotekama svih juridičkih sveučilišnih seminara i sabornica.⁷⁶

Dr Vilim Keilbach je svojim prilogom »Husserlova fenomenologija« podao slobodno razmatranje i kritičko ispitivanje svrhe i predmeta Husserlove fenomenologije.⁷⁷ Keilbach je označio Husserla kao svjetionika znanosti. Frei-

⁶⁹ I. P. BOCK, *Život i spisi sv. Augustina od godine 412. do smrti godine 430*, »Život«, 11 (1930), br. 10., str. 470-486.

⁷⁰ V. SEDEJ, DI, *Ideološki dokaz kod sv. Augustina*, »Život«, 11 (1930), br. 10., str. 453-461.

⁷¹ FRANJO ŠANC, *Panteizam i vjera obrazovanog svijeta*, »Život«, 12 (1931), br. 2., str. 59-64.

⁷² FRANJO ŠANC, *Podrijetlo svijeta prema panteizmu i prema razumu*, »Život« 12 (1931), br. 5., str. 205-212.

⁷³ DRAGO ČEPULIĆ, *Diderot — preteča ateističko-boljševičke etike*, »Život«, 12 (1931), br. 7., str. 323-331.

⁷⁴ *Ib.*, str. 325.

⁷⁵ *Ib.*, str. 331.

⁷⁶ JOSIP MÜLLER, DI, *O. V. Cathrein (In memoriam)*, »Život«, 12 (1931), br. 8., str. 381-382.

⁷⁷ VILIM KEILBACH, *Husserlova fenomenologija*, »Život«, 13 (1932), br. 1., str. 35-44.

burški sveučilišni profesor E. Husserl zamislio je svoju znanost kao »eidetičku znanost o bitku«. Keilbach postavlja nominalnu definiciju Husserlove fenomenologije: fenomenologija je nauka o fenomenima.

Dr Drago Čepulić je već prije najavio svoj drugi članak o Diderotu.⁷⁸ Ovaj put je razradio Diderotovu etiku sreće. Najsažetiji prikaz Diderotove etike sreće glasi: Diderot stoji — nakon onih svojih trijumfalnih tirada — pred ruševinama svoje retorike.

O. Stjepan Rohrer podao je panoramski pogled i presjek kroz duhovnu kulturu modernog vremena.⁷⁹ Maritainu se sveti Toma učinio najpozvanijim da bude apostol modernog vremena. To je zato jer Tomina nauka sjaji u neoslabljenoj snazi.⁸⁰ Aristotelov misaoni svijet je učlanio u misaoni svijet Crkve. Tomina istinoljubivost sigurna je garancija da će Toma sa svojom naukom izliječiti sve zablude moderne filozofije.⁸¹

Dru V. Keilbachu je vrlo teško promakla imalo vrijedna knjiga s njegova područja. Ovaj put je piščevu pažnju privukla knjiga dra Hansa Frankenheima.⁸² Radi se o djelu »Die Entwicklung des sittlichen Bewusstseins beim Kinde«. Keilbach ističe znanstvenu fundaciju Frankenheimovih rezultata i njegov ugled u svijetu eksperimentalne psihologije i pedagogike. Frankenheim razlikuje pet faza razvitka etičke svijesti kod djeteta. Njegove rezultate Keilbach uspoređuje s rezultatima drugih prvorazrednih istraživača s istog područja. Ponajveću zaslugu Frankenheima Keilbach vidi u tome što je ovaj oštro razlučio dvije vrste etičkih doživljaja kod djeteta: jednu, koja se odnosi na etičku sferu, i drugu, koja je etička i koja već pripada kakvoj etičkoj sferi. Dok Keilbach pristupa kritičkim primjedbama, nije to nikakvo nabusito nabranje i zaskakivanje da se upozori na nečiju nedovoljnu spremu u pitanju koje želi obraditi. To je upozoravanje na nedostatke u granicama najveće znanstvene ozbiljnosti.

Članak o. M. Kulunčića, DI, o ljudskoj duši i njezinoj besmrtnosti⁸³ izrazilo je skolastički pristup problematici besmrtnosti duše. O. Kulunčić navodi trostruku besmrtnost duše: a) esencijalnu ili bitnu; b) prirodnu ili naravnu; c) vrhunaravnu.

O. Šanc je postavio sebi zadatak da u dvodijelnoj raspravi odgovori na pitanje: što je optimizam?⁸⁴ Pisac nema namjere da raspravlja o poznatom filozofskom i religioznom optimizmu koji je zastupao Leibniz. Međutim, kao dobar metodičar Šanc najprije donosi jasnu nominalnu definiciju optimizma. Izlaže kraći historijat poznatog termina skolastičke terminologije — habitusa. Zatim navodi da Aristotel mnogo raspravlja o tom pojmu, posebno u V. knjizi »Metafizike«. Među teolozima bila je vrlo usvojena Suarezova definicija habitusa kao »neka trajna kakvoća koja po sebi ostaje trajno u subjektu, po sebi u prvom redu određena za djelovanje, koja ne daje prvu sposobnost djelovati,

⁷⁸ DRAGO ČEPULIĆ, *Diderotova etika 'sreće'*, »Život«, 13 (1932) br. 5., str. 224-231.

⁷⁹ STJEPAN ROHRACHER, *Sveti Toma Akvinski i moderni kaos*, »Život«, 14 (1933), br. 7., str. 305-315.

⁸⁰ *Ib.*, str. 310.

⁸¹ *Ib.*, str. 313.

⁸² V. KEILBACH, *Razvitak etičke svijesti kod djeteta*, »Život«, 14 (1933), br. 9., str. 415-426.

⁸³ M. KULUNČIĆ, *Ljudska duša i njezina besmrtnost*, »Život«, 15 (1934), br. 3., str. 125-133.

⁸⁴ FRANJO ŠANC, *Optimizam (I)*, »Život«, 15 (1934), br. 4., str. 145-151.

nego koja ono potpomaže i olakšava.«⁸⁵ Nakon te šire disputacije Šanc želi upotpuniti onu jezgrovitu definiciju optimizma na početku svoje rasprave: »Optimizam je ona trajna kakvoća, koja je određena za to da potpomaže i olakšava onomu koji ga ima, dobro mišljenje o svojstvima i sposobnostima i namjerama i djelima i uspjesima bilo svojim vlastitim, bilo tuđim i onda kad bi mogao zlo suditi.«⁸⁶

U drugom dijelu svoje rasprave⁸⁷ Šanc raspravlja o optimizmu s aspekta njegove moralne vrijednosti i snage. Očito je da je Šanc drugi dio svoje rasprave postavio na teološko-svetopisamskoj osnovi. To nam potvrđuje ono iscrpno navođenje starozavjetnih i novozavjetnih odlomaka koji nam govore o pouzdanju i nepouzdanju.

»Marksizam ili katolicizam«⁸⁸ vrlo je uspjeti prikaz složene marksističke problematike iz pera o. Karla Grimma. Autor je posve psihološki pristupio obradi povijesnosti marksizma. Na početku svoga prikaza autor donosi nekoliko poznatih odgovora na pitanje: što je to dijalektički ili marksistički materijalizam? U lancu veleumova koji su izravno pripremili tlo marksističke ideologije na prvom je mjestu Kant, a za njim Hegel i Feuerbach. Prema marksističkom ideologu Thalheimeru Marx i Engels su se izdigli iznad »najvišeg stupnja filozofije« (tj. Hegelove i Feuerbachove filozofije). Epohalni napredak Marxa i Engelsa konačno je dobio svoje famozno ime: historijski materijalizam. Sada se autor upušta u kritiku marksizma.

Pater J. Brožičević, DI, predstavio se dobro obrađenim radom: »Vladimir Solovjev — najveći slavenski filozof«.⁸⁹ Piščevi sprovodnici su četiri poznata Francuza: Severac, De Vogüe, Tavernier i d'Herbigny.⁹⁰ Ne može se poreći ni Brožičevićovo eruditsko poznavanje Solovjeva i prilika u kojima je taj velikan živio i radio. Prema podacima što ih je Brožičević marno prikupio, veličanstven je znanstveni profil Vladimira Solovjeva. Zaista epohalan čovjek. Po širini zahvatanja u raznorodne probleme podsjeća nas na Leibniza, našega R. J. Boškovića ili našega suvremenika B. Russella. Obuhvaća osobnu teoriju spoznaje, vlastitu metafiziku, izvornu teodiceju.

O. Fr. Krautzer, DI, želio nas je upoznati s jednim područjem psihološke znanosti koje ne bi smjelo biti nepoznato nijednom katoličkom filozofu. To je životinjski nagon koji naš autor želi protumačiti kao životinjsku psihologiju i u nju ga uklopiti. Rad je u dva dijela.⁹¹ Naš autor ilustrira nagonsku djelatnost na primjerima koje je donio njemački prirodoslovac dr Altum u svom djelu »Der Vogel und sein Leben«. Pisac također podaje kratak retrospektivni osvrt na problem osjetne spoznaje u 19. stoljeću. U drugom dijelu svoga rada o. Krautzer piše o svojstvima nagona. Govori o svrsnosti kod životinjske (nagonske) djelatnosti.

⁸⁵ Cit. »Život«, ib., str. 148.

⁸⁶ Ib., str. 149.

⁸⁷ FRANJO ŠANC, *Optimizam* (II), »Život«, 15 (1934), br. 5., str. 193—201.

⁸⁸ KARLO GRIMM, *Marksizam ili katolicizam*, »Život«, 15 (1934), br. 5., str. 202-220.

⁸⁹ J. BROŽIČEVIĆ, *Vladimir Solovjev — najveći slavenski filozof*, »Život«, 15 (1934), br. 6., str. 257-274.

⁹⁰ MARTIN SOPTA, OFM, osvrnuo se u »Životu«, 1 (1919), br. 10., str. 240-242. *Prigodom jedne prevedene knjige o Vl. Solovjevu*. Knjiga je djelo poznatog Francuza M. d'Herbignya.

⁹¹ FR. KRAUTZER, *Nagon (instinkt)*, »Život«, 15 (1934), br. 8., str. 363-370; II ib. br. 9. str. 412-416.

Poznati hrvatski isusovac o. Josip Badalić se na tri stranice⁹² osvrnuo na knjigu sveučilišnog profesora i našeg filozofskog pisca dra Vuka Pavlovića — »Stvaralački lik Đure Arnolda« (Zagreb, 1934). Pavlovićeva knjiga je prikaz glavnih Arnoldovih životnih nazora i filozofskih pogleda, s posebnim osvrtom na Arnoldovu temeljnu studiju — »Zadnja bića«. No Badalić se ne slaže s drom Pavlovićem glede nekih izvoda iz Arnoldove filozofije. Arnold bi proizišao kao panteistički mislilac i pisac. Međutim, Arnold je i te kako poznat po svom kršćanskom naziranju. Badalić je uvjeren da su Arnoldovi nazori kroz Pavlovićevu knjigu često i Pavlovićevi nazori.

»Život« se također pridružio velikim svjetskim revijama da komemorira 400-obljetnicu tragične smrti engleskog kancelara i pisca, sir Thomasa Mora.⁹³ Svjetska znanstvena javnost je jednodušna da je Th. More »neobična historijska pojava, jedna od najznačajnijih ličnosti historije uopće, koja pobuđuje našu pažnju i naše divljenje«. ⁹⁴ More je humanist. Platon i Aristotel bili su mu osobiti uzori. Svoje glasovito djelo »De nova insula Utopi« (bolje poznato pod imenom Utopija) napisao je pod utjecajem Platonove »Politeje«.

Poslije nekoliko godina »Život« je ponovo posvetio malo prostora Sigismundu Freudu i njegovoj psihoanalizi.⁹⁵ U bečkom udruženju liječnika naišao je na potpuno neodobravanje. Tek su züriški psihijatri Bleuler i Jung počeli sa simpatijom pratiti Freudov rad. Freud je ubrzo zabilježio u svojim analizama otpad dvaju »heretika« (Adlera i Junga), kako ih je on sam nazvao. Pisac članka, o. Grimm, najposlije je izrekao svoj konačni sud i zaključak o psihoanalizi.

Uredništvo »Života« donijelo je na stranicama svoje revije napis iz ugledne skolastičke revije njemačkih isusovaca — »Scholastik«. ⁹⁶ Po ocjeni njemačke revije, u djelima dra Zimmermanna dolazi do riječi čitava moderna filozofija, počevši od Kanta. Zimmermannovo djelo u dva sveska »Kant i neoskolastika« (Zagreb, 1920-1921) zapravo je prvi sustavni i kritički prikaz Kanta na hrvatskom jeziku. Zimmermann se kod nas i drugdje po Evropi istakao kao noetičar. Njegova »Opća noetika« je prva obrada suvremene filozofije sa skolastičkog gledišta na hrvatskom jeziku. Zimmermannovo djelo »Duševni život« (1932) prva je hrvatska teorijska psihologija. Naš plodni filozofski pisac sabirao je građu i za povijest filozofije u Hrvatskoj. Među bilješkama prvog broja 1937. g. str. 38-42. nalazi se i bilješka dra Franje Šanca o »Tomističkom internacionalnom kongresu u Rimu 23-28. studenog 1936.« Šanc je osobno sudjelovao na kongresu kao zastupnik Nadbiskupskog bogoslovnog sjemeništa u Sarajevu. Kongres je oglasen kao priprava za Descartesov jubilej u Parizu 1937. g. Šanc je spomenuo naše sudionike na Kongresu: H. Boškovića, A. Ušeničnika, koji nije mogao sudjelovati na kongresu, pa je zato poslao svoju raspravu da se pročita. Zatim slijede: De Vries, Jaroslav Beneš, De Ivanka, Jolivet, Maritain, De Coninck, A. Gatterer, A. Mitterer, Thum, Fernandez, Rossi, Matte, Kowalski, Siwek, Choinacki, Gemelli, G. Lagrange, Penido, Dhanis, Weber, Boyer, Xiberta i drugi.

⁹² JOSIP BADALIĆ, *Knjiga g. Vuka Pavlovića o Đ. Arnoldu*, »Život«, 16 (1935), br. 5., str. 226-228.

⁹³ PETAR ČIKLIĆ, *Sir Thomas More*, »Život«, 16 (1935), br. 6., str. 251-262.

⁹⁴ *Ib.*, str. 251.

⁹⁵ KARLO GRIMM, *Psihoanaliza*, »Život«, 17 (1936), br. 5. str. 193-210.

⁹⁶ *Ugledna revija o našem učenjaku*, »Život«, 17 (1936), br. 5., 227-229.

Informativan je prilog o. Šanca u 3. broju istog godišta⁹⁷ pod naslovom »Filozofija borbenog ateizma«. Taj dvodijelni prilog o. Šanca je sažeti pregled ateističkog sustava. Slijedi i drugi dio sastavka o ateizmu. Sada je o. Šanc obradio širenje ateizma. Iz tog rada ponio sam dojam da Šanc na neki način ukaluplja i dogmatizira obradu svoga predmeta. To je moj opći dojam pri čitanju Šancovih tekstova: kao da ne nalazi (možda zbog brzine pisanja) primjerenu stilizaciju svoga misaonog sklopa. Ne tražim poeziju i razbibrigu, ali sam protiv toga da filozofski tekstovi budu na razini propovjedničkih priručnika.

»Život« je donio i predavanje što ga je dr V. Keilbach održao na Narodnom univerzitetu u Petrogradu i na Pučkom sveučilištu u Zagrebu godine 1937.⁹⁸ Predavanje je u strogo znanstvenom obliku, popraćeno osobnim refleksijama i psihološko-znanstvenim promatranjem. Autor je naglasio sve ono na što se odnosi predmet izučavanja psihologije religije. Ovdje bih sa svoje strane naglasio da nije lagan posao donositi sažete prikaze Keilbachovih radova. To je zato jer je i sam Keilbach u svojim radovima sažet i jezgrovit. Teško je, naime, istrgnuti neki odlomak iz Keilbachove čvrste cjeline. U ovom svom predavanju autor je postavio pitanje mogućnosti psihologije religije. Na nepunih pet stranica Keilbach govori o tome kako u psihologiji religije ne vlada jednodušnost kad se želi precizirati psihička bit religije. Modernoj psihologiji religije moramo biti zahvalni što nam je znanstvenom egzaktnošću otkrila tri iskustveno-pojavne strane religioznosti: 1. religiozno proživljavanje kao razumsku fundiranost religije; 2. ispreplitanje misaone srži religioznog proživljavanja s najrazličitijim čuvstvima; 3. posebnu životnu dinamiku religioznosti.

Šesti broj 1937. godine »Života« sav je u znaku 150-obljetnice smrti velikog sina hrvatske crkve i domovine — R. J. Boškovića. Na prvom mjestu nalazimo prilog o. N. Maslaća, DI, o liku R. J. Boškovića (1711-1787) na svim poljima njegove kulturne djelatnosti.⁹⁹ O. Maslać prati Boškovića u svom prikazu od isusovačke škole, preko ukinuća Družbe, do Boškovićeve svestrane prirodoslovno-filozofske djelatnosti. Prikaz je nesumnjivo dobar, spremljen, iscrpan i pregledan, samo za naš predmet nije od tolike važnosti. Naime, o. Maslać se vrlo malo zadržao na filozofiji R. J. Boškovića. U tom pogledu ne razlikuju se mnogo ni ostala dva rada u istom broju »Života«.

Drugi po redu je rad o.A. Alfirevića — »Veliki čovjek i veliki učenjak«.¹⁰⁰ Prvi dio rada je posve biografskog značaja, dok je drugi dio osvrst na pisanja i izjave nekih vrlo poznatih znanstvenika o znanstvenom profilu R. J. Boškovića.

Treće u tom nizu radova o R. J. Boškoviću jest djelo neutrudivog filozofskog pisca dra V. Keilbacha.¹⁰¹ Vrlo susljednim redom pisac izlaže Boškovićeve »jednostavnu atomistiku« ili »dinamističku atomistiku«, kao naročitu teoriju o sastavu i djelovanju stvari. Za mene je ovo veoma inteligentno ra-

⁹⁷ FRANJO ŠANC, *Filozofija borbenog ateizma*, I i II, »Život«, 18 (1937), br. 3., str. 97-108; br. 5., str. 201-217.

⁹⁸ VILIM KEILBACH, *Moderna psihologija religije*, 18 (1937), br. 5., str. 218-232.

⁹⁹ N. MASLAĆ, *Ruđer Josip Bošković*, 18 (1937), br. 6., str. 241-257.

¹⁰⁰ ANTE ALFIREVIĆ, *Veliki čovjek i veliki učenjak*, 18 (1937), br. 6., str. 258-266.

¹⁰¹ VILIM KEILBACH, *Jednostavna dinamistička atomistika Ruđera Josipa Boškovića*, »Život«, 18 (1937), br. 6., str. 267-273.

zumijevanje. Keilbach me se posebno dojmio u svom bistroumnom sagledavanju naučne situacije oko R. J. Boškovića.

Među bilješkama istog broja »Života« nalazimo i bilješku — prikaz »Neopozitivizam«. ¹⁰² Autor je o. Ante Alfirević.

Dvobroj 9-10 istog godišta počinje Keilbachovim sastavkom »Egzistencijalna filozofija«. ¹⁰³ Dr V. Keilbach se trudi da egzistencijalno mišljenje izloži kao »naročitu razvojnu etapu moderne filozofije«. ¹⁰⁴ Kad bismo htjeli onom klasičnom kratkoćom formulirati egzistencijalno mišljenje, kazali bismo: to je odgovor (u formi relacije) na kartezijansko mišljenje, koje je u principu svedivo na esencijalno mišljenje. Izvorni začetnici egzistencijalne filozofije jesu: Sören Kierkegaard, Fr. Nietzsche, Martin Heidegger, Hans Heyse, Th. Steinbüchel i G. Feuerer. Hrabrim izražavanjem svoje ideje u egzistenciji, misli i završava svoju raspravu Keilbach, na pravi čemo način presvoditi ponor između esencije i egzistencije. ¹⁰⁵

Dijalektički materijalizam je misaona stvarnost naših dana. Zato on po-
buđuje našu pažnju. Otprilike tim riječima izrazio je opravdanost svoga pri-
loga »Na izvorima dijalektičkog materijalizma« O. Šanc. ¹⁰⁶ Međutim, upozora-
vamo na jednu dubioznu tvrdnju na stranici 421: »Znanost ne pita toliko što je
netko mislio, nego što bi trebalo da misli.« Autor je, doduše, mnogo ublažio
svoju tvrdnju onim »toliko«, ali svejedno, on ne može to tzv. historijsko pi-
tanje iz prvog dijela svoje tvrdnje svesti na akcidentalnu, tj. nebitnu okol-
nost. Primijetio sam da autor lomi cjelinu svoga izlaganja. Očito je da on ide
za što preglednijim i što jasnijim izlaganjem, ali isto tako ne slažem se da će
izlaganje izgubiti na svojoj logičnosti, susljednosti i jasnoći, ako nije ispreki-
dano i izlomljeno čestim informativnim podnaslovima. Ovaj rad dra Šanca
ima trinaest stranica i deset podnaslova.

Za ovim radom slijedi istovrsni članak Ivana Korskyja »Katolička Crkva
kao historijska činjenica pobija dijalektički historijski materijalizam«. ¹⁰⁷ Po
mišljenju autora Hegel je jedan od utemeljitelja novog materijalističkog gle-
danja na svijet. Autor suočava problematiku dijalektičkog materijalizma s
Katoličkom Crkvom kao realnom činjenicom, o »koju se on razbija i koja pre-
ma tome indirektno pobija cijeli sistem historijskog materijalizma«. ¹⁰⁸

Člankom »Što je moderna psihologija religije?« ¹⁰⁹ dr V. Keilbach poči-
nje niz od sedam rasprava, u kojima obrađuje probleme moderne psihologije
religije. Izišao bi od njih svezak od 95 stranica. Na četrdeset i četiri podna-
slova ovih sedam rasprava, dr Keilbach je razradio spletenu problematiku mo-
derne psihologije religije. Pritom se susrećemo otprilike sa 130 poznatih imena
moderne psihologije religije.

¹⁰² ANTE ALFIREVIĆ, *Neopozitivizam*, »Život«, 18 (1937), br. 6., str. 274-277.

¹⁰³ VILIM KEILBACH, *Egzistencijalna filozofija*, »Život«, 18 (1937), br. 9-10., str. 401-415.

¹⁰⁴ *Ib.*, str. 401.

¹⁰⁵ *Ib.*, str. 415.

¹⁰⁶ FRANJO ŠANC, *Na izvorima dijalektičkog materijalizma*, »Život«, 18 (1937), br. 9-10., str. 420-433.

¹⁰⁷ IVAN KORSKY, *Katolička crkva kao historijska činjenica pobija dijalektički historijski materijalizam*, »Život«, 18 (1937), br. 9-10., str. 444-451.

¹⁰⁸ *Ib.*, str. 448.

¹⁰⁹ V. KEILBACH, *Što je moderna psihologija religije?* »Život«, 19 (1938), br. 1., str. 14-26.

U drugom članku dr Keilbach nas upoznaje s općom znanstvenom situacijom u kojoj se razvijala američka psihologija religije.¹¹⁰

Na početku svoje treće rasprave pod naslovom »Patologističko-pozitivistička psihologija religije«¹¹¹ Keilbach upozorava kako se psihopatologija religije nikako ne smije zamijeniti patologističko-pozitivističkom psihologijom religije.

Psihoanalitičkom psihologijom religije dr Keilbach se pozabavio u svom četvrtom članku-raspravi.¹¹²

Na početku svoje pete rasprave u navedenom nizu dr Keilbach se trudi da točno precizira stav tzv. individualne psihologije prema religiji.¹¹³ Autor je donio najosnovnije pojmove Adlerove terminologije.

U literaturi njemačke psihologije religije jedinstveno mjesto pripada genetičkoj etnopsihologiji W. Wundta. Autor je vrlo bistroumno razlučio da »pravu psihogenezu čovjeka ne daje individualna, nego etnopsihologija«.¹¹⁴

Znanstvena situacija u kojoj je religioznost postala predmetom empiričkog psihološkog istraživanja, imala je svoje korijenje u protestantskom bogoslovlju i kantovskom metafizičkom agnosticizmu. O tome radi sedma rasprava u nizu Keilbachovih radova.¹¹⁵

Na osam stranica dr P. Nikolajev donio je prikaz o ličnosti i djelu zapadnog mislioca Rusije, Petra Čaadajeva.¹¹⁶ Prikaz je bez veće znanstvene obradbe. Čaadajev je sintetičar širokog obzora.

O. Franjo Šanc je u svom trodijelnom radu¹¹⁷ u glavnim potezima izložio filozofski profil Hansa Driescha (bolje poznat kao uvaženi prirodoslovac početkom našega stoljeća). Od njegovih mnogobrojnih djela pisac nam je naveo trinaest filozofskih djela, koja su se pojavila u vremenu od samih petnaest godina (1912—1927). Mislim da ovaj članak može poslužiti kao svojevrsan uvod u Driescha.

U drugom dijelu svoje trodijelne rasprave pod naslovom »Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije«¹¹⁸ Šanc je nauku mislioca podvrgao lojalnoj kritici. Na kraju je autor članka osudio Drieschovu nauku.

Na dvadeset jednoj stranici, u trećem dijelu svoje rasprave, o. Šanc je iznio temeljne teze Drieschove logike ili filozofije o prirodi i o duši.¹¹⁹ Čitajući ove retke, sjetio sam se Zimmermannova obračunavanja s Kantom.

¹¹⁰ V. KEILBACH, *Američka psihologija religije*, »Život«, 19 (1938), br. 3., str. 135-152.

¹¹¹ VILIM KEILBACH, *Patologističko-pozitivistička psihologija religije*, »Život«, 19 (1938), br. 4., str. 207-214.

¹¹² VILIM KEILBACH, *Psihoanalitička psihologija religije*, »Život«, 19 (1938), br. 6., str. 345-364.

¹¹³ VILIM KEILBACH, *Individualna psihologija i religija*, »Život«, 19 (1938), br. 7., str. 427-436.

¹¹⁴ VILIM KEILBACH, *Genetička etnopsihologija kao empirička psihologija religije*, »Život«, 19 (1938), br. 8., str. 489-503.

¹¹⁵ V. KEILBACH, *Metodičko-empirička psihologija religije u Njemačkoj*, »Život«, 19 (1938), br. 9-10., str. 587-602.

¹¹⁶ P. NIKOLAJEV, *Zapadni mislilac Rusije, Petar Čaadajev*, »Život«, 20 (1939), br. 5-6., str. 345-352.

¹¹⁷ FRANJO ŠANC, *Hans Driesch — o ishodištu filozofije*, »Život«, 20 (1939), br. 7., str. 401-411.

¹¹⁸ FRANJO ŠANC, *Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije*, »Život«, 20 (1939), br. 8., str. 467-476.

¹¹⁹ FRANJO ŠANC, *Hans Driesch — o temeljnim tezama svoje filozofije*, »Život«, III 20 (1939), br. 9-10., str. 545-565.

Davno prije spremanja ovog sustavnog prikaza, primijetio sam da je »Život« poklonio prilično mnogo mjesta velikom Rusu — F. M. Dostojevskom. Tako susrećemo sedam raspravnih radova o tom ruskom velikanu. Činjenica toga navraćanja na nj nesumnjivo nam govori o neospornoj aktualnosti Dostojevskog. U prilog te tvrdnje ide i solidna monografija A. M. Adlera.¹²⁰ Pisac se mnogo oslanja na knjigu švicarskog kulturnog kritičara Waltera Schubarta — »Dostojevski und Nietzsche« (Luzern, 1939). U svojoj monografiji dr Adler promatra Dostojevskog kao najvestitelja i tumača Apokalipse. Budući da sam se i sam bavio Dostojevskim, mogu ustvrditi da se malo pisalo o Dostojevskom s tog gledišta. Dr Adler je spretno presvodio Dostojevskog i Nietzschea. Tražeći ishodišnu točku obaju mislilaca, dr Adler je vrlo lijepo završio svoju monografiju: temelji Nietzschea i Dostojevskog jesu, doduše, fundamentalno različiti, no ipak se dotiču.¹²¹

Dr Đuro Gračanin se predstavio hrvatskoj katoličkoj javnosti kao dobar poznavalac Bergsonove filozofije. To je učinio i ovaj put.¹²² U svojim pet djela veliki filozof je potvrdio kojim pravcem želi krenuti.

U tri navrata¹²³ o. Karlo Grimm je vrlo iscrpno izložio problematiku indukcije kao metodskog postupka zaključivanja od pojedinačnog na opće, od posebnih, konkretnih činjenica na njihove zakone. Autor izlaže logiku indukcije, govori o izvoru i o prirodi indukcije.¹²⁴ Pitanju o svrsi i podjeli indukcije o. Grimm je posvetio sedam stranica. O problemu matematičke i metafizičke indukcije Grimm raspravlja na šest stranica. Zatim se o. Grimm osvrnuo na logiku indukcije.

Na 23 stranice o. Grimm je razradio pitanje kriteriologije indukcije.¹²⁵ U drugom dijelu svoje radnje pisac postavlja i razrađuje pitanje: kako može taj prijelaz biti zakonit ili pravilan, logičan ili siguran? Posebno je istaknuo kako indukcija može imati potpunu dokaznu moć, kako ona crpi svoju dokaznu snagu iz veze s dedukcijom pomoću načela dovoljnog razloga.

Na devetnaest stranica trećega dijela svoje monografije o indukciji Grimm raspravlja o metodologiji indukcije i o ovoj kao metodi prirodnih znanosti.¹²⁶ Svima onima koji su indukciju smatrali naviještanjem rata i ratnim oružjem protiv skolastičke filozofije, pisac ove trodijelne monografske studije odgovara: ne samo da indukcija nije nimalo podesno oružje protiv skolastičke ili »vječne filozofije«, nego je, baš naprotiv, njezina najbolja obrana!¹²⁷

O. Šanc obilježio je na stranicama »Života«¹²⁸ 40-obljetnicu smrti Fr. W. Nietzschea. Autor nam donosi neke važnije podatke iz filozofova života. Preglednom kronologijom o. Šanc je naveo sva Nietzscheova djela. Nietzscheov misaoni uspon odvija se u tri perioda.¹²⁹

¹²⁰ A. M. ADLER, *Navjestitelj i tumač Apokalipse*, »Život«, 20 (1939), br. 9-10., str. 539-544.

¹²¹ *Ib.*, str. 544.

¹²² ĐURO GRAČANIN, *Svjedočanstvo mislioca*, »Život«, 21 (1940) br. 1., str. 1-10.

¹²³ KARLO GRIMM, *Indukcija*, »Život«, 21 (1940), br. 9., str. 417-444; II br. 10., str. 493-516; III 22 (1941), br. 1., str. 49-68.

¹²⁴ *Ib.*, str. 418-423.

¹²⁵ *Ib.* II., str. 493-516.

¹²⁶ *Ib.* III., str. 49-68.

¹²⁷ *Ib.*, str. 68.

¹²⁸ FRANJO ŠANC, *Friedrich Wilhelm Nietzsche*, »Život«, 21 (1940), br. 8., str. 363-385.

¹²⁹ *Ib.*, str. 368-374.

Članak pod naslovom »Mogu li se duševne pojave tumačiti fizikalnim putem¹³⁰ zapravo je odgovor dra J. Carevića na raspravu dr Zore Vonješ u Almanahu Društva hrvatskih književnica (XI g. br. 1., str. 66). Kritičar joj predbacuje očiglednu logičnu površnost i mnoga proturječja. Po Carevićevu mišljenju, dr Z. Vonješ piše i obrazlaže vrlo konfuzno, u stilu neodgovornog i razornog naklapanja, bez stvarnih dokaza. Ona raspravlja o filozofskim pitanjima, a u filozofiju se zapravo slabo razumije.

Obilno je dokumentiran članak dra A. Herschmanna — »Sud XVIII stoljeća o Srednjem vijeku«. ¹³¹ U tom članku autor se sasvim neznatno dotiče našeg predmetnog okvira.

Među najiscrpnije priloge na stranicama »Života« sigurno spada raspravna monografija o. F. Šanca — »Aristotel o socijalnim dužnostima«. ¹³² U svojoj raspravi Šanc je pošao slijedećim pravcem: promotriti koje socijalne dužnosti slijede iz njegovih zasada, bilo da ih izričito izvodi ili spominje, bilo da ih sami možemo izvesti.

Rad o. Franje Šanca — »Družba Isusova i filozofija« ¹³³ posebno je zanimljiv u okviru našeg predmetnog prikazivanja. Autor je točno precizirao stav sv. Ignacija Loyole prema filozofiji. Zatim otac Šanc u pet točaka podrobnije raspravlja o svim onim teškoćama na koje se svaki početnik namjeri u svom filozofskom studiju. Nijednog pravog filozofa ne iznenađuje što su u skolastiku uvijek bili upereni prigovori. Šanc govori o dobro organiziranoj filozofskoj nastavi u Družbinim učilištima i podrobno navodi dvadesetak filozofskih imena iz prvog stoljeća njezina života. ¹³⁴

Poznati je rad o. Dinka Mravaka DI »Individuum agonale«. ¹³⁵ U uvodnoj napomeni pisac je vrlo lijepo razložio što želi kazati, što ga je na to potaklo, kao i okvirnu problematiku svoga članka. U odabiranju naslova svoga članka bio je sretan. Našao ga je kod Nietzschea. Autor nam aforistično govori o pogubnoj gradnji na Vezuvu, na vulkanu uopće. *Individuum agonale* je čovjek koji gradi na vulkanu u obijesnom agonu i dovršava u smrtnoj agoniji. Autor izlaže i razvija ideju koju je postavio u uvodnoj napomeni. Posebno se zadržao na trojici mislilaca, koje on smatra trima postajama čovjekova misaonog puta i svjesnog uspona. To su: René Descartes, Emmanuel Kant i Martin Heidegger.

U istom broju »Života« nalazimo i članak o. F. Šanca povodom 800-obljetnice smrti Petra Abelarda. ¹³⁶ Abelardova filozofska djela pretežno su logičkog i dijalektičkog karaktera, komentari Aristotelovih, Porfirijevih i Boetijevih rasprava.

Drugi članak u »Životu« o B. Pascalu potječe iz ruke o. Mije Škvorca. ¹³⁷ Pisana riječ o. Mije Škvorca, sadašnjeg zagrebačkog biskupa, uvijek me se doi-

¹³⁰ J. CAREVIĆ, *Mogu li se duševne pojave tumačiti fizikalnim putem?*, »Život«, 21 (1940), br. 8., str. 386-398.

¹³¹ A. HERSCHMANN, *Sud XVIII stoljeća o Srednjem vijeku*, »Život«, 21 (1940), br. 9., str. 445-460.

¹³² FRANJO ŠANC, *Aristotel o socijalnim dužnostima*, »Život«, 22 (1941), br. 1., str. 5-40.

¹³³ FRANJO ŠANC, *Družba Isusova i filozofija*, »Život«, 22 (1941), br. 2., str. 121-156.

¹³⁴ *Ib.*, str. 142-156.

¹³⁵ DINKO MRAVAK, *Individuum agonale*, »Život«, 23 (1942), br. 1., str. 21-41.

¹³⁶ FRANJO ŠANC, *Petar Abelardo*, »Život«, 23 (1942), br. 1., str. 75-86.

¹³⁷ MIJO ŠKVORC, *Misli o čovjeku koji traži Boga*, »Život«, 23 (1942), br. 1., str. 87-99.

mala kao ugodan estetski doživljaj. Mogu reći da se o. Mijo silno trudio i trudi da u sebi ostvari tročlanu sintezu svoga stila: sintezu senzibiliteta, intelekta i fantazije. Iz moga susreta sa Škvorčevim tekstovima vidio sam da posjeduje veliku energiju za slobodan izraz, koji rađa pojačanim kulturnim sadržajem. Autor je zahvatio idejnu stranu Pascala. Na samom početku svoga članka dobro je pripomenuo: »Pascala uvijek susrećemo i ostavljamo na raskršću.«¹³⁸

Prilog o. Stjepana Sakača¹³⁹ sigurno je bio pravo iznenađenje za našu kulturnu javnost. Radi se, naime, o članku »Tragovi staroiranske filozofije kod Hrvata«. Razumljivo je što autor istupa više kao povjesničar hrvatske povijesti negoli kao filozofski pisac i mislilac. U svom prikazu pošao je od nekih znanstvenih rezultata poznatog švicarskog orijentaliste Leopolda de Saussure u pariškom časopisu »Journal asiatique«. Pisac se upušta u rješavanje složene problematike brojenja dana i mjeseci. Na kraju je o. Sakač jasno i jezgrovito završio svoje izlaganje: »Ta dva narodna nazivlja (tj. dana i mjeseci, m. primj.) dvostruko su genealoško stablo, koje vodi do prvih iranskih otaca i prvih slavenskih matera, od kojih potekoše današnji Hrvati...«¹⁴⁰

O. Franjo Šanc je opširno razložio Aristotelovu nauku o ropstvu.¹⁴¹ To je zapravo odgovor na mnoga kriva tumačenja te Aristotelove nauke. Šanc je razložio Aristotelovo shvaćanje roba kao živog dijela imanja.

Lijep je prilog o. Grimma s područja psihologije volje.¹⁴² Autor se našao pred zamašnim poslom: objasniti psihologijski determinizam i indeterminizam. Razložio je pitanje izvora i pojma slobode. Obradio je pitanje predestinacije i slobode. Naveo je razloge kojima bi psihologijski determinizam htio opravdati svoju tezu i srušiti slobodu volje.

O. Karlo Grimm raspravlja i o besmrtnosti koja se svih tiče.¹⁴³ Određuje besmrtnost kao beskrajni nastavak egzistencije naše duše poslije smrti, u kojem ona zadržava svoju individualnost i svoju svijest. Svi filozofski dokazi osnivaju se na činjenici da je duša duhovno i supstancijalno biće.

Članak o. Ante Katalinića — »Nad ponorima antropoteoze«¹⁴⁴ vrijedan je prinos rješavanju suvremenih filozofskih problema. To su zapravo refleksije uz paralelu: Alfred Adler — F. M. Dostojevski. O. Katalinić je podao prilično mnogo mjesta u svom članku Adleru i njegovoj individualnoj psihologiji.¹⁴⁵

U svojoj »Nikomahovoj etici« Aristotel je namijenio dvije knjige (VIII i IX) vrlini koja je neophodna za život. To je prijateljstvo. S tim se o. Šanc pozabavio u 2. broju XXV godišta »Života«.

O. J. Gemmel se potrudio da i naša čitalačka javnost sazna nešto više o dvojici velikih evropskih pisaca i mislilaca: o protestantu Eduardu Sprangeru i o katoličkom svećeniku Ignazu Klugu.¹⁴⁶ Pisac inzistira na tvrdnji da među njima postoje mnoge dodirne točke. U svom djelu »Die Tiefe der Seele« Klug ide Sprangerovim tragom u postavljanju životnih oblika.

¹³⁸ Ib., str. 87.

¹³⁹ STJEPAN SAKAČ, *Tragovi staroiranske filozofije kod Hrvata*, »Život«, 24 (1943), br. 1., str. 9—24

¹⁴⁰ Ib. str. 24.

¹⁴¹ FRANJO ŠANC, *Aristotelova nauka o ropstvu*, 24 (1943), br. 1., str. 25—45.

¹⁴² KARLO GRIMM, *Jesmo li slobodni?*, »Život«, 24 (1943), br. 2., str. 86—102.

¹⁴³ KARLO GRIMM, *Besmrtnost?*, »Život«, 25 (1944), br. 1., str. 3—20.

¹⁴⁴ ANTE KATALINIĆ, *Nad ponorima antropoteoze*, »Život«, 25 (1944), br. 2., str. 105—119.

¹⁴⁵ Ib., str. 109—113.

¹⁴⁶ J. GEMMEL, *Spranger i Klug*, »Život«, 25 (1944), br. 3—4., str. 177—184.

Na stranicama »Života«¹⁴⁷ o. Šanc je obradio načelno filozofsko pitanje koje bi trebalo zanimati svakog filozofa: ima li prave filozofije, koju bi svi prihvaćali? Da li je to skolastička filozofija? Prava filozofija je ona koja daje pravo rješenje filozofskih problema, bar onih poglavitih ili temeljnih.¹⁴⁸ Pisac odlazi od izvore (Platona i Aristotela), ponire u srž problema, oslanja se i polazi od najuglednijih pisaca skolastičke filozofije. Nekoliko puta navodi Lava XIII. u njegovoj glasovitoj pobudnici »Aeterni Patris« (4. 8. 1879). Šanc mnogo cijeni pisanje profesora Maxa Wundta o skolastici.

Pisanje dra S. Vujice o Šancovoj knjizi »Povijest filozofije« (»Hrvatska revija«, Zagreb 1944., str. 395—397) navelo je o. Šanca da piscu te kritike uputi odgovor preko »Života«.¹⁴⁹ Kritičar je po mišljenju o. Šanca zastranio i doveo u pitanje svoju znanstvenu ozbiljnost. Dr Vujica odlučno stoji na stajalištu da Hrvati poslije R. J. Boškovića zaista nemaju dubljeg i samostalnijeg mislioca, dok to Slovenci imaju (Franca Webera). Stadler, Bauer, Bazala i S. Zimmermann su pisci školskih priručnika i populariziraju strane, većinom skolastičke i njemačke nauke i sustave, a nitko ni riječi o sustavu »u kojem bi našla sintezu naša samobitna, duboko reflektivna narodna duša«.¹⁵⁰ Na sve to o. Šanc odgovara: »Čime je (dr Vujica, m. primj.) stekao pravo postupati sa svim našim živim i mrtvim filozofima kao s početnicima?«¹⁵¹ Pisac donosi šest načela kojih se svaki objektivni i ozbiljni kritičar mora pridržavati i imati pred očima.¹⁵²

Bacimo li i samo letimičan pogled po svima sadržajima godišta »Obnovljenog života«, vidjet ćemo da je zajedno sa starijim isusovcima nestalo i onog sustavnijeg obrađivanja filozofskih problema. Opazit ćemo da je nestalo radova velikoga oblika, kakve smo navikli sretati do 25. godišta »Života«. Ne želim time kazati da je pala kulturna razina našeg časopisa. Samo konstatiram očiglednu i neoporivu činjenicu s područja koje je predmet ovoga sustavnog prikaza.

Među prvim filozofskim prinosima na stranicama »Obnovljenog života« (dalje navodim kraticom OŽ) na prvom mjestu bilježim monografiju o. Ivana Strilića, DI.¹⁵³ Za sovjetske filozofe materija je »objektivna realnost«, »sve što postoji«. Sovjetska filozofija smatra materiju beskonačnom. Jedan od vodećih teoretičara sovjetske filozofije je lenjingradski filozof S. T. Meljuhin. Drugi lenjingradski filozof je V. I. Sviderskij. Pisac posebno cijeni dokaze A. Bovina i N. Ovčinnikova. Za tim raspravljanjem slijedi Strilićevo izlaganje tipova beskonačnosti prema sovjetskim filozofima: Bovinu, Sviderskom i Karminu (aktuelna, realna i potencijalna beskonačnost).

¹⁴⁷ FRANJO ŠANC, *Školastička filozofija — prava filozofija?*, »Život«, 25 (1944), 3—4., str. 185—201.

¹⁴⁸ Ib., str. 185.

¹⁴⁹ FRANJO ŠANC, *Za hrvatsku filozofiju*, »Život«, 25 (1944), br. 3—4., str. 222—227.

¹⁵⁰ Ib., str. 222.

¹⁵¹ Ib., str. 222.

¹⁵² Ib., str. 225—227.

¹⁵³ IVAN STRILIĆ, *Problem beskonačnosti materije u sovjetskoj filozofiji*, OŽ, 26 (1971), br. 2., str. 98—112.

Članak Josipa Weissgerbera, DI, »Kamo ide moderna psihoterapija?«¹⁵⁴ koncepcijski je na tlu filozofskih znanosti. Međutim, po mojem mišljenju, nedostaje mu ona strogo filozofska raspravna podloga da bismo ga uvrstili u naš okvir.

U istu skupinu radova svrstavam i rad o. dra Rudolfa Brajčića — »U dijalogu s marksistima«.¹⁵⁵ Taj je članak osvrtno na raspravljanje dra B. Bošnjaka o privatnosti religije. Uostalom, na samom kraju članka dra Brajčića stoji jasna pripomena da »dr Bošnjak stvari prilazi više s povijesnog stanovišta (...), iako ne isključivo, a ja više s pozicija Drugog vatikanskog sabora«.¹⁵⁶

Treći u ovom nizu radova je i kraći prinos Krešimira Čvrljaka — »Čovjek na raspelu patnje i podvojenosti«.¹⁵⁷

Povodom 150-obljetnice rođenja F. M. Dostojevskog o. Aleksandar Barbalić održao je predavanje pred osječkim intelektualcima s temom »Dostojevski i ateizam«. OŽ je u cjelini donio to predavanje.¹⁵⁸ Ime Dostojevskog je u najužoj svezi s najvećim filozofskim imenima: Fr Nietzscheom, A. Adlerom, S. Freudom i drugima. Međutim, on je uvijek najpoznatiji kao vrhunski i prvorazredna književna pojava. Zbog toga je i ovaj prilog OŽ na rubu našeg predmetnog raspravljanja i prikazivanja, što vrijedi i za prethodno spomenuti moj rad o Dostojevskom.

Članak dra J. Weissgerbera — »Prave dimenzije čovjekove«¹⁵⁹ odlikuje se strogom psihologijskom razradbom i znanstvenim pristupom postavljenoj temi. Odmah bih primijetio da su kroz raspravljanje vrlo uočljive tzv. predavačke komponente. J. Weissgerber zamislio je svoju studiju u četiri odsjeka. U prvom¹⁶⁰ pisac nas najrazličitijim prirodoznanstvenim podacima i rezultatima uvodi i upoznaje sa svojom temom. U drugom odsjeku¹⁶¹ svoje studije nastupa kao čisti psiholog. Treći odsjek proteže se na tri stranice.¹⁶² U četvrtom odsjeku svoje studije autor je izložio praktične zaključke svoga razmišljanja.¹⁶³

Prinos o. dra Katalinića pod naslovom »Ontologijska podloga za dijalog s ateistima«¹⁶⁴ očito je praktično-informativnog karaktera. Katalinić iznosi psihologijsku stranu dijaloga. Naveo je vodeće predstavnike suvremenog intelektualnog dijaloga među kršćanima i ateistima. Pojam o čovjeku naš autor prihvaća za ontologijsku podlogu dijaloga.¹⁶⁵ Raspravlja o dvama oblicima humanizma: otvorenom i zatvorenom. Nietzsche i Feuerbach su začetnici dvaju današnjih najraširenijih humanističko-ateističkih pogleda na svijet. Zastupaju radikalni humanizam (Nietzsche) i radikalni ateizam (Feuerbach.)

¹⁵⁴ JOSIP WEISSGERBER, *Kamo ide moderna psihoterapija*, OŽ, 26 (1971), br. 3., str. 226—241.

¹⁵⁵ RUDOLF BRAJČIĆ, *U dijalogu s marksistima*, OŽ, 26 (1971), br. 1., str. 35—39.

¹⁵⁶ *Ib.*, str. 39.

¹⁵⁷ KREŠIMIR ČVRLJAK, *Čovjek na raspelu patnje i podvojenosti*, OŽ, 26 (1971), br. 6., str. 561—566.

¹⁵⁸ ALEKSANDAR BARBALIĆ, *Dostojevski i ateizam*, OŽ, 27 (1972), br. 2., str. 133—148.

¹⁵⁹ JOSIP WEISSGERBER, *Prave dimenzije čovjekove*, OŽ, 27 (1972), br. 5., str. 438—458.

¹⁶⁰ *Ib.*, str. 438—446.

¹⁶¹ *Ib.*, str. 447—453.

¹⁶² *Ib.*, str. 453—456.

¹⁶³ *Ib.*, str. 456—458.

¹⁶⁴ ANTE KATALINIĆ, *Ontologijska podloga za dijalog s ateistima*, OŽ, 27 (1972), br. 1., str. 56—64.

¹⁶⁵ *Ib.*, str. 58.

Franjo Kovačić je veoma misaono i refleksivno postavio članak »Pogled u la condition humaine«. ¹⁶⁶ Vrlo lijepo je obrazložen ovaj chardinovski termin (*la condition humaine*).

Dr J. Weissgerber se dobro poznaje s njemačkim profesorom filozofije drom Balduinom Schwarzom. U Klubu sveučilišnih profesora u Zagrebu Schwarz je održao predavanje s temom »Filozofija u krizi«. O svemu je o. Josip referirao u 3. broju OŽ 1972. g (str. 296—299). Predavanje je izazvalo živu diskusiju i bilo je popraćeno vrlo diskutabilnim interventima.

Studija Branka Guberine »Fenomen novovjeke znanosti i njena filozofijsko-povijesna izvorišta, ¹⁶⁷ doima me se ponešto nedorađenom. Takvoj temi nužno moraju prethoditi uvodne misli. Toga kod Guberine nema. Ovakav (psihologijski) pristup »fenomenu novovjeke znanosti« po mojem je mišljenju metodološki poželjan u studiji mnogo šire razradbe. Smatram da sav upotrijebljeni literaturni materijal mora počivati na mnogo razrađenijoj idejno-pojmovnoj podlozi. Nije lako svaki put »uvesti« u kontekst primjerene navode, pripremiti im tlo ili ih »otpraviti« s primjerenim kontekstom. Kod Guberine imamo mjestimično takav dojam. Nisam razabrao ni razlučio završnih misli.

Semantičko opterećivanje pojma »slobode« u novim fizikalno-filozofskim primjenama navelo je dra J. Weissgerbera da svoju studiju »Čovjekova sloboda« ¹⁶⁸ otpočne razjašnjavanjem pojmova. Na paradoksalni izraz »sloboda od slobode« o. Josip odgovara: čovjek nije slobodan od slobode, ne može zaustaviti svoju dinamiku. ¹⁶⁹ Weissgerber nam činjenično dokazuje ugroženost slobode.

Ernst Mach i njegov neopozitivizam je predmet doktorske teze J. Weissgerbera. Naš priznati katolički pisac s područja eksperimentalne psihologije smatrao je korisnim da jedno poglavlje, koje mu se činilo najprikladnijim, izvuče, skрати i pripravi za OŽ. To je poglavlje »Empiriocriticisme«. ¹⁷⁰ U nekoliko redaka pisac je obuhvatio sav zamašaj i značaj E. Macha u fizici, filozofiji, fiziologiji i ostalim prirodnim znanostima. U toj studiji od dvadesetak stranica o. J. Weissgerber se uglavnom ograničio na Machovu kozmologiju. Prikaz Weissgerberove studije zaista prelazi prostorne mogućnosti moga prikaza. Tu je čitava šuma manje i više poznatih znanstvenih imena, djela, stručnih termina i fizikalno-matematičkih formulacija.

U istom broju OŽ nalazimo i prikaz profesora Tome Vereša — hrvatskosrpskog prijevoda »De ente et essentia« Tome Akvinskog. ¹⁷¹ Prof. Vereš naglašava da je to prvi prijevod jednog cjelovitog djela Tome Akvinskog na hrvatskosrpskom jeziku. Prevodiocu i izdavaču čestita i zato što su se odlučili upravo za to djelo, koje je »najreprezentativnije za srednjovjekovnu filozofij-

¹⁶⁶ FRANJO KOVAČIĆ, *Pogled u la condition humaine*, OŽ, 27 (1972), br. 3., str. 282—290.

¹⁶⁷ BRANKO GUBERINA, *Fenomen novovjeke znanosti i njena filozofijsko-povijesna izvorišta*, OŽ, 28 (1973), br. 1., str. 12—21.

¹⁶⁸ JOSIP WEISSGERBER, *Čovjekova sloboda*, OŽ, 28 (1973), br. 1., str. 22—33.

¹⁶⁹ *Ib.*, str. 28.

¹⁷⁰ J. WEISSGERBER, *Kozmologija Ernsta Macha*, 29 (1974), br. 2., str. 121—144.

¹⁷¹ TOMO VEREŠ, *Hrvatskosrpski prijevod 'De ente et essentia' Tome Akvinskog*, OŽ, 29 (1974), br. 2., str. 196—202.

sku misao i prevedeno na sve evropske jezike, štoviše, i na japanski.¹⁷² Prof. Vereš je bez ikakve namjere obezvrjeđivanja upozorio prevodioca na tridesetak netočnosti različite naravi. Na početku i na kraju svoga osvrtu gotovo je zamolio prevodioca dra V. Premeca da se odluči i na drugo izdanje svoga prijevoda.

Članak Krešimira Čvrljka »Antireligiozne postavke u filozofiji Bertranda Russella«¹⁷³ prvi je opširniji izvještaj o tom filozofu na stranicama hrvatske znanstveno-religiozne periodike. Članak je ujedno pristup liberalnom engleskom filozofu i idejna obrana svega što B. Russell napada u svojoj knjizi autobiografskog karaktera — »Why I am not Christian« (tal. prijevod »Perché non sono cristiano?«, Tina Buratti-Cantarelli, Milano 1960).

Sav 4. broj 29. godišta OŽ u znaku je proslave 700-obljetnice smrti Tome Akvinskog. Uredništvo je također pozdravilo jubilarnu obljetnicu i donijelo nekoliko najznačajnijih crta iz Akvinčeva života.

Uvodna studija Jordana Kuničića »Sveti Toma spaja vremena«¹⁷⁴ panoramska je sinteza Akvinčeva epohalnog značaja za katoličku znanost.

O. Tomo Vereš donio je u prijevodu opširniju studiju Wenera Jaegera — »Humanizam i teologija«.¹⁷⁵

Isti uvaženi tomistički ekspert iznio je povijesno-doktrinarnu važnost pitanja: Što je teologija u Tome Akvinskoga.¹⁷⁶ U toj studiji naći ćemo točno određenje tomističkog pojma »sacra doctrina«.¹⁷⁷

Uredništvo je smatralo shodnim da među člancima bude i jedan izvorni rad samog Tome Akvinskog. Odlučilo se za Akvinčev spis »De aeternitate mundi« iz godine 1270. ili 1271. U tom članku Toma se doista zrcali kao angažirani mislilac i izvrstan polemičar u raspravama svoga vremena.¹⁷⁸ Nakon uvodnih misli, popratnih bilježaka i priopćene bibliografije o. T. Vereš donosi u prijevodu Tomin spis »O vječnosti svijeta«.¹⁷⁹

O Miljenko Belić referirao je na četiri stranice o sedmodnevnom tomističkom kongresu, koji je održan u Rimu i u Napulju (17-24. travnja 1974). Organizator kongresa bio je Dominikanski red. Opća tema kongresa glasila je: misao Tome Akvinskog i osnovni problemi našega vremena. Među mnogobrojnim predavačima na kongresu bili su nazočni i aktivni četiri Hrvata: Karlo Balić, Jordan Kuničić, Tomo Vereš i Miljenko Belić.

Vrijedan je još jedan prilog o. M. Belića u istom broju OŽ: njegov prikaz uspjelog dominikanskog Zbornika sv. Tome. Belić navodi imena četrnaestorice suradnika.

¹⁷² Ib., str. 197.

¹⁷³ KREŠIMIR ČVRLJAK, *Antireligiozne postavke u filozofiji Bertranda Russella*, OŽ, 29 (1974), br. 3., str. 264—275.

¹⁷⁴ JORDAN KUNIČIĆ, *Sveti Toma spaja vremena*, OŽ, 29 (1974), br. 4., str. 302—310.

¹⁷⁵ WERNER JAEGER, *Humanizam i teologija* (preveo T. Vereš), OŽ, 29 (1974), br. 4., str. 338—363.

¹⁷⁶ TOMO VEREŠ, *Što je teologija u Tome Akvinskog?*, OŽ, 29 (1974), br. 4., str. 338—363.

¹⁷⁷ Ib., str. 339—346.

¹⁷⁸ TOMA AKVINSKI, *O vječnosti svijeta*, (prev. Tomo Vereš), OŽ, 29 (1974), br. 4., str. 367—381.

¹⁷⁹ Ib., str. 374—380.

O tomističkoj erudiciji Tome Vereša govori i njegov prilog »Toma Akvinski u našoj pokoncilskoj publicistici«. ¹⁸⁰ O. Tomo je želio prikazati u kolikoj mjeri je Tomino filozofijsko-teologijsko djelo nazočno u našoj pokoncilskoj publicistici.

Rezultati najnovijih istraživanja o Karlu Marxu, osobito gledom na njegovu raniju religioznost, naveli su o. T. Vereša da naše znanstveno, kulturno i ostalo općinstvo upozna s jednim manje poznatim, ako ne sasvim nepoznatim detaljem iz Marxova života. Učinio je to u 5. broju OŽ 1974. godine. Autor odmah pripominje da izneseni podaci »ne mijenjaju ništa na činjeničnosti Marxova ateizma, koji se javio u 17. godini njegova života«. ¹⁸¹ Osim navedene namjere »ovaj spis želi upravo na osnovi te povijesne istine temeljito uzdrmati jednu krupnu dezinformaciju o Marxu kao Židovu i sve mutne, ponekad dalekosežne doktrinarne i političke spekulacije, koje se nadovezuju na tu dezinformaciju«. Zbog toga je vidljivo da ova tema po svom predmetnom okviru »nije nipošto beznačajna za razumijevanje njegova rada u zrelo doba njegova kasnijeg povijesnog djela«. ¹⁸² Vereš vrlo iscrpno i dokumentirano izlaže Marxovo rodoslovlje, zajedno sa svim drugim podacima koji stoje u izravnoj ili neizravnoj svezi s Marxovim podrijetlom. Pažnju nam privlače dva rodoslovna grafikona: s očeve i majčine strane.

Pored sustavnog obrađivanja filozofskih tema, »Život je redovito i budno pratio tržište hrvatske i inozemne knjige s područja našega predmetnog prikazivanja. Prebrojavanjem svih tih izdanja, navedenih na zadnjim stranicama naše revije, vidio sam da je to čitava biblioteka probrane filozofske knjige. Pribrajam tu i sve one obavijesti širom svijeta o najrazličitijim filozofskim događajima. »Život« je redovito prelistavao i poznate svjetske katoličke revije i prenosio iz njih kulturne vijesti svojim čitateljima.

¹⁸⁰ TOMO VEREŠ, *Toma Akvinski u našoj pokoncilskoj publicistici*, OŽ, 29 (1974), br. 4., str. 398—404.

¹⁸¹ TOMO VEREŠ, *Krštenje Karla Marxa*, OŽ, 29 (1974), br. 5., str. 424—440.

¹⁸² *Ib.*, str. 425.